

A SZAKFORDÍTÓ-DOKUMENTÁCIÓS MUNKA MEGSZERVEZÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A MŰSZAKI FŐISKOLÁKON

DR. RAKONCZAI JÁNOS*

A felsőfokú oktatási intézményekben folyó nyelvoktatást a 121/1974. OM számú utasítás a közelmúltban új alapokra fektette. Hatásáról még korai volna bármit is mondani, de az már most is megállapítható, hogy az a korábbinál sokkal kedvezőbb feltételeket teremt az egyetemi és főiskolai nemszakos nyelvoktatás területén.

Az OM utasítás a képzés célját így jelöli meg: „Az idegen nyelv oktatásának feladata, hogy a hallgatót tanulmányai során legalább egy nyelvnek olyan fokú ismeretéhez juttassa, amely őt azon a nyelven a képzésnek megfelelő szakirodalom önálló tanulmányozására képessé teszi...” Az utasításban biztosított magasabb óraszám (az oktatási intézmény állami vezetésének döntésétől függően heti 2—4 óra), a tudásszint szerint történő csoportkialakítás, a nyelvi csoportokon belül a hallgatói létszámnak 15 főben való megállapítása, az állami nyelvvizsgára előkészítő csoportok kötelező megszervezése öt hallgató jelentkezése esetén, mind olyan intézkedések, melyek a hallgatók és nyelvtanárok régi kívánságait teljesítik, s színvonalasabb oktatást, differenciáltabb képzést tesznek lehetővé.

Korábbi közleményeinkben már többször is ráirányítottuk a figyelmet a *szakszövegolvasás*, ezen belül a *műszaki nyelv* oktatásának sajátos módszertani problematikájára, a *szakfordító-dokumentációs munka* megszervezésének fontosságára a műszaki főiskolákon. Mivel az OM utasítás a szakszövegolvasását állítja az oktatás középpontjába, időszerű e módszertani kérdést újból alaposan megvizsgálni.

A műszaki nyelvoktatás az általános nyelvpedagógián belül viszonylag új diszciplína. Megszületését a népgazdaság speciális igénye siettette világszerte. A vezető ipari államokban (Szovjetunió, USA, Japán) már van bizonyos múltja. 1971-ben a Moszkvai Állami Egyetem mellett működő Felsőoktatási Módszertani Központ munkatársai már tetszetős eredményekről számolhattak be. Tudomásunk szerint az Egyesült Államokban is jelentős irodalma és kialakult módszertana van a műszaki nyelvoktatásnak. Adataink szerint hazai földön először dr. Szarka János, a SZOTE nyelvtanára végzett komoly kutatásokat a szakszövegolvasás metodikája terén a 60-as évek elején, kár, hogy az ő figyelemre méltó eredményei a Felsőoktatási Szemlében (1963) megjelent cikkén túlmenően nem eléggé ismertek. Tarnóczy Lóránt két könyve, különösen a Fordítókatalauz (1966), úttörő munka, de jelentős a Műszaki írás — műszaki nyelv (1967) c. kötete is. Tarnóczy azonban a kérdéshez a szakfordító, s nem a nyelvpedagógus szemzőgéből közeledik, de módszertani munkássága így is rendkívül jelentős. Dr. Szarka János, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Idegennyelvi Lektorátusán végezte kísérleteit, eddig még nem publikált eredményeit kéz-

* Idegennyelvi Lektorátus

iratban volt alkalmam tanulmányozni, illetve a gyakorlatban ismerhettem meg azokat. Módszerének lényege az *ágazatonként összeállított szakszókincs-minimumra épülő kurzus szövegolvasás*. A tapasztalatok azt mutatják, hogy e módszer rendkívül hatékony, s a tudásszint alapján összeválogatott csoportokban a hallgatók 300—350 oldal elolvasására képesek a tanulmányi idő alatt, s a jobb eredmény viszonylag kisebb munka ráfordítással történik. Összehasonlítással: a hagyományos módszerekkel négy félév alatt maximálisan 100—120 oldal terjedelmű szakszöveg elolvasása lehetséges. Nem feladatunk e módszer részletes ismertetése. Feltételezzük, hogy az OM utasítás a nyelvoktatás egész területén fellendülést eredményez, s a szakemberek vizsgálódásaik eredményeit a nyilvánosság elé tárják.

Az OM utasításban rejlő megnövekedett lehetőségek arra köteleznek, hogy a nyelvpedagógusok további eredményesebb módszereket kísérletezzenek ki, olyanokat, amelyek nem függenek egy-egy nyelvtanár egyéni adottságaitól, s amelyek így bárhol könnyen megvalósíthatók. Ilyen módszertani fogásnak tekintjük a *szakfordító-dokumentációs munka megszervezését*, ami e dolgozat tulajdonképpeni tárgya.

A gondolat az ún. *házi olvasmányok* rendszeréből született. Házi olvasmány kijelölése eléggé általános a felsőfokú nyelvoktatásban itthon és külföldön egyaránt. A nyelvtanárok az önállóságra, az önálló munkára való nevelés eszközeként éltek és élnek vele napjainkban is. Lényege az, hogy a III.—IV. félévben a tanár kijelöl egy meghatározott terjedelmű idegen nyelvű anyagot, melyet a hallgató az órakereten kívül dolgoz fel és munkájáról valamilyen formában (írásban vagy szóban) beszámol. E beszámoló történhet a félév végén, vagy magán a nyelvi záróvizsgán. A Szegedi Élelmiszeripari Főiskolán, illetve annak elődjében, a Szegedi Felsőfokú Élelmiszeripari Technikumban 1967 óta rendszeresen folyik e munka, s az azóta eltelt idő lehetővé teszi az elért eredmények értékelését. E sorok írója 1961-ben Moszkvában a IV. nemzetközi módszertani szemináriumon hallott több előadást, illetve referátumot a házi olvasmányoknak az oktatás folyamatába való beillesztéséről. A szovjet gyakorlat az, hogy a hallgató a szóbeli vizsga előtt otthon, tehát órakereten kívül 80—100 oldalnyi szakszöveget feldolgoz, s arról a szóbeli vizsgán szóban beszámol. A szovjet kollégák az idegen nyelvek oktatásában a záróvizsga után is élnek e módszerrel. A hallgató a negyedik félév végén levizsgázik a választott idegen nyelvből, de ezzel nem szakad meg kapcsolata az Idegennyelvi Tanszékkal. A későbbi félévek végén is köteles aláírást szerezni nyelvből, jóllehet az óralátogatás alól fel van mentve. Az aláírás feltétele viszont bizonyos mennyiségű szakszövegről való beszámolás. E módszerrel biztosítható, hogy a hallgató továbbra is kapcsolatban maradjon a Nyelvi Tanszékkal, a tanult nyelvvel, akkor is, amikor arra diplomamunkája készítése során a legnagyobb szüksége van. Kár, hogy ez a nagyon hasznos gyakorlat az OM utasítás készítőinek figyelmét elkerülte.

A módszer körvonalaiiban tehát adva volt, mindössze a tanszékeken folyó oktató-tudományos munkával való összekapcsolása jelentett újítást, előbbrelépést. A speciális igényt erre az indokolta, hogy számos oktató nem tanult oroszul, vagy ha tanulták is a nyelvet, nem bírják azt olyan fokon, hogy tájékozódni tudnának az orosz nyelvű szakirodalomban. Célszerűnek látszott tehát hozzáférhetővé tenni számukra a szovjet szakfolyóiratok eredményeit. Úgy gondoltuk továbbá, hogy a szakfordító-dokumentációs munka erősíti a tanszékekkel való kapcsolatainkat, motíválja a hallgatók számára a nyelvtanulást, s megfelelő eszköz az igényesebb nyelvoktatás megvalósítására. Tudatában voltunk annak is, hogy a népgazdaságnak szüksége van jó szakfordítókra, hiszen ez a gárda lassan kiöregszik. Gondoskodni kell valamilyen formában az utánpótlásról. Az is világos volt előttünk, hogy a jó szak-

fordító nem támaszkodhat kizárólagosan nyelvtudására. Műszaki ismeretek kellene ahhoz, hogy valaki a műszaki-tudományos szövegeket megbízhatóan tudja fordítani. Végeredményben tehát a műszaki egyetemeknek, főiskoláknak maguknak kell ki-nevelniük a jövő szakfordító gárdáját. E kérdéssel egyébként behatóan foglalkozott a keszthelyi MÉM felsőoktatási konferencia 1972-ben. Ajánlásai lényegében arra irányultak, hogy a nyelv néhány hallgató számára szakágazatként választható legyen. Budapesten a posztgraduális képzés keretében kerestek megoldást, s legújabbban a napi sajtó közlése szerint a Miskolci Műszaki Egyetemen hivatalosan is meghirdették a műszaki fordító-dokumentátor szakot. Eredményként könyvelhetjük el a magunk részéről, hogy a kérdést időben felvetettük, s ma már két végzett hallgatónk műszaki fordítóként dolgozik, másik két hallgató hasonló munkakörbe irányítása most van folyamatban.

A szakfordító-dokumentációs munka beindítása szükségessé tette a szovjet élelmiszeripari folyóiratok megrendelését. Az első teendő a megfelelő ágazati folyóirat tartalomjegyzékének lefordítása volt. Ezt kezdetben hallgatókkal végeztettük, újabbban azonban a lektorátus dolgozói vállalták e munkát. Ennek oka az, hogy az előző évi folyóiratok utolsó száma január 15 körül érkezik meg, amikor a hallgatók részint vizsgáikra készülnek, vagy már azokon túlesve nehezen elérhetőek. Viszont fontos az, hogy a fordítási feladatot a II. félév első óráján kézhez kapják, s így megfelelő idő álljon rendelkezésükre a fordítás elkészítéséhez. Az elkészült tartalomjegyzéket eljuttatjuk a szaktanszékekre, ahol az oktatók megjelölik az őket érdeklő cikkeket. A beérkezett igényeket összesítjük, s így kialakul a lefordítandó cikkek listája. Az igény általában magasabb, mint a fordítói kapacitás, ezért bizonyos rangsorolás válik szükségessé. Előnybe kerülnek azok a cikkek, melyeket több oktató is kér, vagy akiknél diplomamunka készül. Ezután kerül sor az egyéni feladatok kijelölésére, ami természetesen a hallgató szakágazatának figyelembe vételével történik. Ennél ügyelni kell arra, hogy a kijelölt munka ne okozzon túlterhelést. A feladatok kijelölésénél szükség van néhány magyarázó mondatra. Beszélünk a munka fontosságáról, hasznosságáról a hallgató és a megfelelő előadó szempontjából, s természetesen azt is közöljük, hogy kinek készül a fordítás. Ismertetjük a hallgató rendelkezésére álló segédesszközöket (műszaki szótár, fordítástechnikai útmutató). Konzultációs lehetőséget biztosítunk, ami nyelvi és szakmai jellegű lehet. Ez utóbbi esetben a hallgató gyakran a nyelvtanárral együtt konzultál a cikket kérő előadóval. Tapasztalataink szerint a hallgatók részéről nem mutatkozik ellenállás e szorgalmi jellegű fordítási feladattal szemben. Fegyelmi eszközzel eddig egyetlen esetben sem kellett élni, ellenkezőleg a hallgatók fegyelmezetten, határidőre készítik el a fordításokat, feltételezhetően azért, mert érzik hasznosságát, az segítséget jelent szakmai fejlődésükhöz, és a jól végzett munka bizonyos sikerélményt nyújt nekik. Az a tény, hogy nem „kincstári” feladatot végeznek, hanem meghatározott személynek vagy személyeknek dolgoznak, fokozza önbizalmukat, s közelebb hozza őket a szakmai tanszékek egyes „félve tisztelt” előadójához. A fordítást a hallgatók megfelelő külső alakban két példányban készítik el kézírással. A határidő május első hete. Így van elég idő azok értékelésére, a tapasztalatok közlésére. A begyűjtött fordítások egy példányát eljuttatjuk annak az előadónak, aki a cikket kérte, a másodpéldányokat a tartalomjegyzékkel együtt elhelyezzük a könyvtárban, ahol azok később is betekinthetőek. A benyújtott fordítások a szaktanszékek szerint használhatóak, természetesen van közöttük gyengébb munka is. Értékük a szerző mondanivalójától is függ, a kettő nem választható el. A tanszékek pozitív véleménye kifejezésre jut a diszciplináris kutatómunka mérésénél. A közelmúltban kidolgozott pontozásos rendszerben egy használható fordítás értéke 5 pont, míg egy közlemény megjelentetése hazai folyóiratban 50 pont. Fel kell téte-

lezni, hogy a nyelvtanár lelkiismeretesen közreműködött mind a lektorálásban, mind a konzultációkban.

Természetesen előfordul, hogy egyes hallgatók külső segítséget vesznek igénybe, vagy ami gyakoribb: jobb nyelvi felkészültségű hallgatótársukhoz fordulnak. Ez utóbbi amennyiben konzultáció jellegű, nem is káros. A külső személy igénybe vétele viszont nem tipikus, azonfelül könnyen észrevehető. E jelenség olyan, mint a terelésben a selejt, amivel számolni kell. A hallgatói segítség viszont globálisan nem hátrányos, mert amennyivel kevesebbet ad egy-egy hallgató a sajátjából, annnyival többet profitál a többletmunkából az amúgy is jó másik hallgató, vagyis az ilyen „elvtársi segítség” eredményeképpen a jók még jobbak lesznek. Éppen ezekből az átlagon felüli képességű hallgatókból rekrutálódik majd a szakfordítói gárda, akikre a népgazdaságnak oly nagy szüksége van.

Összefoglalás

Az információs áradat közepette igen hasznos és szükséges, hogy az információk gyorsan eljussanak a szakemberekhez. A Szegedi Élelmiszeripari Főiskolán a szakfordító-dokumentációs munka ezt a folyamatot, ha szerény formában is, több vonatkozásban szolgálja.

A hallgatók ilyen irányú munkája figyelemre méltó, mert:

- motiválja a nyelvtanulást,
- beilleszti azt a szakmai képzésbe,
- hasznos az egyénnek és a köznek egyaránt,
- önállóságra nevel, s bepillantást enged a tudomány műhelyébe,
- lezárja a nyelvi képzést,
- megvalósul a nyelvoktatás célja,
- gyakorlati formát ölt a szakma és a nyelv egysége,
- a nyelv ténylegesen a szakmai információszerzés eszközévé válik, és ezzel
- népgazdasági érdekeket szolgál.

IRODALOM

1. Nagy J.—Szarka J.: Az idegennyelvi szakszövegolvasás tanításának problémái felsőoktatási intézményeinkben. Felsőoktatási Szemle, Budapest, 1963. 7—8.
2. K. Nagy I.: A szakszövegfordítás helyes jellege a korszerű nyelvoktatásban. A korszerű nyelvoktatás kérdései, Budapest, 1965.
3. Tarnóczy L.; Fordítókatalauz, Budapest, 1966.
4. Rakonczai J.: A tantermen kívüli munka megszervezése a műszaki nyelvoktatásban. Szegedi Élelmiszeripari Főiskola Tudományos Közleményei 2. sz., Szeged, 1973.
5. Rakonczai J.: Gondolatok a műszaki-tudományos nyelvoktatás továbbfejlesztéséről. Felsőoktatási Szemle, Budapest, 1972. 7—8.

POSSIBILITIES OF ORGANIZING TECHNICAL TRANSLATION-DOCUMENTATION WORK IN TECHNICAL COLLEGES

J. Rakonczai

The possibilities of organizing technical translation-documentation work in technical language-education are examined. The documentation work conducted since 1967 in the Szeged College of the Food Industry is analyzed and evaluated in the light of the new language-education decree recently published by the Ministry of Education. This decree prescribes a higher number of lessons, levelled group-development and lower numbers than previously within groups; it further deals with the organization of groups preparing for state language examinations. The improved language-education conditions permit generalization of the Szeged findings in the field of technical translation-documentation work. This work is organically based on the earlier methodological research and its extension is of great national economic importance.

DIE MÖGLICHKEITEN EINER ORGANISIERUNG DER FACHÜBERSETZUNG- -DOKUMENTATIONSARBEIT AN TECHNISCHEN HOCHSCHULEN

J. Rakonczi

Verfasser prüft die Möglichkeiten einer Organisation der Fachübersetzer-Dokumentationsarbeit im Rahmen des technischen Sprachunterrichts. Er analysiert die an der Szegeder Lebensmittelindustriellen Hochschule seit 1967 laufende Dokumentationsarbeit und bewertet sie im Spiegel der unlängst vom Unterrichtsministerium herausgegebenen, neuen Sprachunterrichtsverordnung. Diese Verordnung schreibt eine höhere Stundenzahl, eine nivellierte Gruppenausbildung und einen niedrigeren Gruppenstand vor und sorgt auch für eine Organisation der für die städtlichen Sprachexamen vorbereitenden Gruppen. Die verbesserten Sprachunterrichtsbedingungen ermöglichen eine Verallgemeinerung der Szegeder Erfahrungen auf dem Gebiete der Fachübersetzungs-Dokumentationstätigkeit. Diese Arbeit baut sich organisch auf den früheren methodologischen Forschungen auf, und ihre Verbreitung ist von grosser volkswirtschaftlicher Bedeutung.

ВОЗМОЖНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ РАБОТЫ ПО ПЕРЕВОДУ И ДОКУМЕНТАЦИИ СПЕЦИАЛЬНОЙ ЛИТАРАТУРЫ В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ

Я. Раконци

Автор исследует возможности организации работы по переводу и документации специальной литературы в рамках преподавания иностранных языков в технических вузах. Анализирует и даёт оценку протекающей в Сегедском Институте пищевой промышленности с 1967 г. документационной работе в свете новейшего постановления Министерства высшего образования в области обучения иностранным языкам. Это постановление предусматривает увеличение числа занятий, формирование нивелированных групп и снижение численности студентов по группам, а также создание специальных групп для подготовки студентов к государственному экзамену по языку. Улучшающиеся условия в области обучения языкам открывают возможность широкого обобщения сегедского опыта в области работы по переводу и документации специальной литературы. Эта работа органически базируется на прежних методологических исследованиях и распространение её имеет большое народнохозяйственное значение.